

STRACH DETÍ V ŠKOLE

Andrea Čonková

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Anotácia: Príspevok prináša výsledky predvýskumu k téme Pedagogénne príčiny strachu u žiakov v škole. Zisťuje, v ktorých situáciách žiaci v škole najčastejšie pociťujú strach. Zameriavame sa predovšetkým na vzťah učiteľa a žiaka, keďže najviac ovplyvňuje prežívanie strachu žiaka v školskom prostredí.

Kľúčové slová: strach, školské prostredie, učiteľ, žiak

Strach je prirodzenou súčasťou života každého z nás. Odborníci ho vymedzujú ako emočnú reakciu organizmu, ktorý je vystavený skutočnému alebo domnelému nebezpečenstvu. Prejav strachu je u každého jedinca daný viacerými premennými, ako sú biologické predpoklady človeka, jeho vek (čím mladší je jedinec, tým citlivejší na podnety a aj bezbrannejší je), psychosociálne dispozície, predchádzajúce skúsenosti získané počas života, aktuálny stav človeka (zdravotný a psychický stav, únava...) a daná situácia, v ktorej sa jedinec práve nachádza.

Nie je však jasné, do akej miery ide o vrodené dispozície a do akej miery ide o vplyv prostredia, no možno predpokladať, že „vzorec“ alebo pomer vrodených dispozícií a vplyvu prostredia je u každého jednotlivca odlišný (Vymětal, 2004).

Touto problematikou sa zaoberali a zaoberajú mnohí odborníci, či už psychológovia, psychiatri, pedagógovia, alebo filozofi. Napríklad podľa Freuda (1856 – 1939) a ďalších jeho stúpencov úzkosť vzniká ako dôsledok separácie od tela matky pri pôrode. V neskoršom veku podľa Freuda nastáva hromadenie úzkosti vytesňovaním vnútorných pudových impulzov človeka (obzvlášť agresivity a sexuality). Vytesnenie je jedným z psychických obranných mechanizmov, ich úlo-

hou je udržiavať psychickú stabilitu človeka. Neskôr Freudovi stúpenci považovali za prazáklad úzkosti strach zo smrti. Ten sa nevyučuje so separáciou pri pôrode, pretože aj tam ide o bytostné ohrozenie jedinca. To, akí sme, je podľa týchto autorov výsledkom zvládnutia pudových síl a zvládnutia úzkosti (Vymětal, 2004).

Ďalším významným autorom, ktorý ovplyvnil teóriu strachu a úzkosti, bol nemecký filozof Heidegger (1889 – 1976). Podľa jeho názoru je úzkosť základným pocitom človeka, teda bytosti, ktorá si ako jediná zo všetkých živých tvorov uvedomuje svoju existenciu, človek, ktorý si uvedomuje časovú obmedzenosť svojho života, žije v pravde a len tak môže byť sám sebou. Úzkosť podľa týchto autorov je spätá so slobodou jedinca, pretože ako slobodný jedinec musí neustále voliť a riadiť tak tým svoj život, úzkosť je strachom zo zodpovednosti z tejto voľby (Vymětal, 2004).

Podľa Eriksona (1902 – 1994) je z hľadiska strachu dôležitý prvý rok života, keď sa u človeka vytvára buď základná dôvera, alebo základná nedôvera v život. Dieťa pozná prítomnosť matky a naučí sa dôverovať jej starostlivosti o svoje potreby a aj to, že keď matka odíde, môže sa spoľahnúť na to, že sa vráti. Toto poznanie mu umožní, aby si dôverovalo. Pocit dôvery musí byť dosť silný, aby ochránil jedinca pred pocitom opustenia. Kvalita vzťahu medzi matkou a dieťaťom je veľmi dôležitá. Ak u dieťaťa vznikne pocit nedôvery, zakorení sa v ňom strach (Hall, Lindzey, 2002).

Môžeme povedať, že strach vzniká prevažne na základe našej individuálnej skúsenosti so svetom. Túto skúsenosť získavame učením sa od raného detstva, predovšetkým napodobňovaním.

O strachu možno hovoriť zhruba od polovice prvého roku života dieťaťa. V prvých dvoch rokoch má dieťa strach predovšetkým z reálnych objektov a situácií, neskôr (4 – 5 rokov) nastupujú fantazijné predstavy a strach z nereálnych objektov. V neskoršom veku ide o strach naučený od iných ľudí. Naučený strach z určitých nepriemerných podnetov potom človek prenáša aj na iné podobné objekty a situácie – nastáva teda generalizácia strachu (Vymětal, 2004.).

Vhodné rodinné prostredie môže dieťaťu výrazne pomôcť pri prekonávaní záťažových situácií – či už v škole, ale aj v živote. Ideálny spôsob ako predchádzať strachu dieťaťa, je harmonické rodinné prostredie, dostatok času venovaného dieťaťu. Dieťa potrebuje dostatok rodičovskej lásky, istoty, ale aj slobody, podnetov a zdravý osobnostný rast.

Strach sprevádza ľudstvo od nepamäti a ak hovoríme o primeranom, normálnom strachu, ktorý ma obrannú funkciu, môžeme tvrdiť, že takýto strach je prirodzeným a potrebným v živote človeka, dokonca napomáha tomu, aby ľudstvo prežilo.

Úplne iná situácia nastáva vtedy, ak je strach nezvládnuteľný a bráni jedincovi zdravo riešiť záťažové situácie. Vtedy vznikajú až patologické prejavy, ktoré môžu viesť k mnohým duševným poruchám. V školskom prostredí dieťa reaguje neprimerane, môže sa brániť tým, že sa správa agresívne alebo, naopak, že je samotárske, prípadne sa škole vyhýba.

Jedným zo špecifických prostredí, kde sa dieťa stretáva so strachom, je škola,

napriek tomu, že odborníci sa snažia, aby tieto situácie nevznikali. V literatúre sa v súvislosti so strachom v škole stretáme aj s termínom školská fobia. Za jej podstatu sa u niektorých autorov považuje strach z odlúčenia od matky, tzv. separačná anxieta (napr. u detí nenavštevujúcich MŠ), ale napríklad Eysenck a Rachman poukazujú na existenciu zdrojov školskej fobie v samotnej škole.

Tak ako v živote, aj v škole môže byť prirodzený strach motivujúci. Problém nastáva vtedy, ak strach začne dieťa brzdíť, ak nezvláda záťažové situácie. Postrehnúť tento okamih je z hľadiska učiteľa veľmi dôležité, avšak nie vždy jednoduché.

Z tohto dôvodu sa venujeme problematike strachu u detí v škole. Zisťujeme jeho možné príčiny, aby sme mohli strachu v škole efektívne predchádzať. Učiteľ totiž často spôsobuje žiakom strach bez toho, aby si to sám uvedomoval. Na jednej strane si musí budovať prirodzený rešpekt, na druhej strane nesmie vytvárať v škole také situácie, ktoré by žiakov traumatizovali.

V nasledujúcich riadkoch uverejňujeme výsledky predvýskumu k téme Pedagogických príčin strachu u žiakov v škole, v ktorom sme chceli overiť použitú metódu anonymného dotazníka. Doručovali sme ho osobne, takže jeho návratnosť bola stopercentná. Okrem overenia výskumnej metódy, cieľom predvýskumu bolo aj zistenie pedagogických príčin strachu u žiakov v škole.

Formulovali sme základné hypotézy: *strach dieťaťa v škole pravdepodobne viac ovplyvňuje osobnosť učiteľa ako rodinné prostredie žiaka, žiakov pravdepodobne viac motivuje k učeniu strach zo zlých známok ako záujem o vzdelanie, žiaci gymnázií pravdepodobne vykazujú vyššiu mieru strachu ako žiaci stredných odborných škôl.*

Výskumnú vzorku tvorilo 123 respondentov z rôznych oblastí Slovenska. Oslovili sme žiakov gymnázií štátnych, súkromných aj cirkevných a žiakov strednej odbornej školy. Išlo o žiakov 1. a 2. ročníkov, prípadne 5. a 6. ročníka osemročných gymnázií (15 – 16 rokov).

Tento vek žiakov nebol vybraný náhodne, išlo o úmysel zamerať sa na žiakov, ktorí prežívajú neľahké, konfliktné a búrlivé obdobie, keď mladý človek prechádza biologickými, kognitívnymi, sociálno-emocionálnymi zmenami. Postupne sa začleňuje do sveta dospelých.

Zároveň je to obdobie, keď mnoho budúcich žiakov štvorročných gymnázií prechádza do iného prostredia, zo základnej školy na strednú školu, kde ho čaká mnoho otáznikov. Musí sa vyrovnáť s novým školským kolektívom, s iným systémom štúdia. To všetko robí toto obdobie rizikovejším a zraniteľnejším.

Často je veľmi ťažké s takýmto mladým človekom nadviazať komunikáciu, či už zo strany učiteľov, ale aj rodičov, pretože v tomto období sa nejedno dieťa stiahne do svojho sveta. Kritiku prijíma veľmi ťažko. Avšak je nesmierne podstatné, aby sme sa pokúšali komunikovať a aby sme sa snažili pomôcť, pretože mladý človek ľahko podľahne rôznym skupinám, partiám, ktoré môžu mať negatívny vplyv na jeho ďalší vývin.

V prvej časti sme sa zamerali na rodinné prostredie žiakov, kde sme zisťovali úplnosť rodiny, keďže rozvod alebo z iných dôvodov neúplná rodina majú podľa

viacerých zistení na dieťa silný vplyv, mnohokrát u dieťaťa vznikne strach z ohrozenia. Zisťovali sme tiež, či má dieťa doma pocit bezpečia, či sa rodičia zaujímajú o žiakove výsledky v škole a aké sú ich reakcie na tieto výsledky, keďže predpokladáme, že dieťa s podporou rodiny lepšie čelí záťažovým situáciám v škole. Zisťovali sme tiež, či videli, že by otec alebo mama mali niekedy z niečoho strach. Domnievame sa totiž, že strach u detí môže byť „raučený“, čiže odporovaný od rodičov, blízkych.

V druhej časti sme sa zamerali na školské prostredie, predovšetkým na vzťah učiteľa a žiaka, keďže predpokladáme, že ten najviac ovplyvňuje prežívanie strachu u žiakov v škole. Pre overenie prvej hypotézy sme žiakom dali na výber niekoľko školských situácií, keď pociťujú strach, kde sme vybrali aj tie, ktoré nastoľuje samotný učiteľ, a takisto sme sa zamerali na komunikáciu v rodine. Pre overenie druhej hypotézy sme zisťovali, čo najviac žiakov motivuje k učeniu.

RODINNÉ PROSTREDIE ŽIAKA

V dotazníku sme najprv zisťovali rodinné pomery žiakov, keďže, ako sme už uviedli, rodina má nepochybne veľký vplyv na to, ako sa dieťa v škole prejavuje, a celkovo to, čo si nesieme v sebe z rodiny, väčšinou ostáva v nás hlboko zakorenené celý život.

Osemdesiatdva percent opýtaných žiakov uviedlo, že žije v úplnej rodine s mamou aj otcom. V rodine má 94 % opýtaných žiakov pocit bezpečia, čo väčšina žiakov zdôvodňovala tým, že majú doma vhodné rodinné prostredie („*Blízki ma majú radi a nechcú, aby sa mi niečo stalo.*“, „*Lebo ma doma podporujú vo veciach, ktoré robím.*“, „*Cítim sa doma príjemne.*“, „*Mám podporu rodiny a priateľov.*“). U viacerých žiakov sa na otázku, ktorá zisťovala dôvod pocitu bezpečia v rodine, opakovala táto odpoveď: „*Lebo mám oboch rodičov.*“ Mladí ľudia akoby si uvedomovali, že dnes to nie je samozrejmosť. Vysoké čísla boli pozitívnym výsledkom.

Čo sa strachu samotných rodičov týka, podľa ich detí sú bojzlivejšie matky. Jednu z príčin tohto výsledku vidíme v tom, že matky väčšinou trávia s deťmi viac času ako ich otcovia, preto majú deti viac možností strach matky odporovať.

Tabuľka 1: Strach rodičov

Videl/a si niekedy otca, že by mal z niečoho strach?		Videl/a si niekedy mamu, že by mala z niečoho strach?	
ÁNO	NIE	ÁNO	NIE
36 %	64 %	70 %	30 %

Pozitívne zistenie je, že veľa rodičov sa zaujíma o problémy svojich detí v škole, či už pravidelne každý deň (46 %), alebo aspoň občas (42 %). Pri reak-

ciách rodičov na zlú známku už odpovede také jednoznačné nie sú: 34 % žiakov sa bojí reakcie rodičov na zlú známku a 55 % sa jej nebojí. Domnievame sa, že 34 % je pomerne vysoké číslo, a to, že sa rodičia o výsledky v škole zaujímajú, ešte nemusí znamenať, že ich reakcie na tieto výsledky sú vhodné či primerané.

ŠKOLSKÉ PROSTREDIE ŽIAKA

Okrem rodinného prostredia, ktoré nás ovplyvní na celý život, sú to aj zážitky zo školy. Záleží od viacerých aspektov, či sú väčšinou pozitívne, alebo negatívne. Bližšie sa zameriame na vzťah medzi učiteľom a žiakom.

Ide o špecifický vzťah, ktorý môže pocity strachu detí v škole ovplyvniť do veľkej miery. Samotní učitelia by si mali uvedomiť, že atmosféra v triede závisí aj od ich vlastných duševných stavov a pocitov, od ich osobnostných črt. Takisto aj vzťahy v učiteľskom kolektíve sa môžu odraziť na učiteľovom vzťahu so žiakom a na jeho hodnotení. Mnoho učiteľov neuplatňuje pedagogický takt, žiaka poníži, často si to ani neuvedomí. Stáva sa, že hodnotí subjektívne podľa sympatií. Existujú typy učiteľov, z ktorých majú žiaci vyslovene strach. Takýto učiteľ možno nemá veľké problémy s disciplínou v triede. Ale je to tá správna cesta? Vzťah založený na dôvere, pozitívnej atmosfére a zároveň rešpektovaní sa navzájom vo vzťahu medzi učiteľom a žiakom je ideálnou situáciou. Realita však býva zložitejšia. Budovanie vlastného rešpektu učiteľa a zároveň vytváranie pozitívnej klímy v triede sa mnohokrát javia ako dve nezlučiteľné činnosti, predovšetkým u mladých učiteľov. Ide o dlhodobý proces, veľakrát náročný nielen pre učiteľov ale aj pre ich žiakov.

Učiteľ by mal vytvoriť žiakom optimálne podmienky, mal by vnímať a chápať potreby svojich žiakov, mal by byť náročný, ale nie neuznanlivý, aj malá pochvala za čiastkovú prácu môže žiaka výrazne povzbudiť. Netreba zabúdať na to, že účinky trestu sú nižšie ako účinky odmeny. Učiteľova práca však nespočíva len v prednášaní nového učiva či jeho skúšaní. Neraz musí riešiť vzťahy medzi spolužiakmi, musí vnímať to, čo sa v triede deje aj mimo vyučovacej hodiny. Učiteľ trávi so žiakmi veľa času a musí byť aj dobrým psychológom, aby odhadol danú situáciu.

Samotní žiaci v dotazníkoch hodnotili dobrého učiteľa, ktorého si vážia, slovami: „*Lebo je milá a má super prístup.*“, „*Je veľmi milý, otvorený a vtipný.*“, „*Je k nám milá, ústretová, je s ňou sranda, má k nám skvelý prístup a pritom nás veľa naučí.*“, „*Je milá a prisna.*“, „*Matematikárka je milá, spravodlivá, učí tak, že sa nikto nenudí, a že to všetci chápú.*“, „*Náš triedny je najlepší, lebo pomôže, keď treba niečo riešiť (napr. šikanu).*“, „*Slovenčinárka je milá a má pochopenie.*“, „*Je milá a má aj autoritu.*“, „*Je s ňou sranda a vie naučiť.*“, „*Angličtinár vie učiť, vie sa do nás vžiť a je férový.*“, „*Triedna učiteľka nám pomáha, ako vie.*“, „*Opíše nám učivo tak, že si to vieme predstaviť.*“, „*Učiteľ geografie je veľmi dobrý učiteľ aj človek.*“, „*Pomôže, donúti nás učiť a vďaka nemu si vstúpime do svedomia a neberie nás ako svoju prácu a peniaze.*“, „*Dejepisár je zástupca školy,*

má veľký rešpekt, je férový a vtipný, vie naučiť. „ Vie dobre vysvetliť učivo a každý ho aj pochopí. „ Jej hodiny nie sú nudné, má aj zmysel pre humor a nie je taká prísna, ale zasa má aj autoritu. “

Ako vidíme z reakcií žiakov, vážia si učiteľa, ktorý má prirodzenú autoritu. Pred takýmto učiteľom nemajú strach. Podstatné a pozitívne je zároveň zistenie, že žiaci si väčšinou vážia učiteľa, ktorý ich dobre učí, podáva učivo pútavo tak, že mu rozumejú, a nie učiteľa, ktorý v snahe zapáčiť sa žiakom učeniu nevenuje veľký priestor a dáva len dobré známky. Z reakcií žiakov tiež vidíme, že pri budovaní prirodzenej autority je podstatný zmysel pre humor a dobrá nálada. Ak sa učiteľ neberie príliš vážne, môže prirodzeným rozhovorom dosiahnuť oveľa viac ako mentorským napomínaním. Irónia a ponížovanie žiaka nie sú vhodnou cestou na budovanie prirodzenej autority, napriek tomu na otázku, či máva niektorý z učiteľov ironické, uštipačné poznámky na adresu žiakov, 53 % žiakov odpovedalo kladne.

Učitelia by si mali uvedomiť, že väzba medzi nimi a predmetom, ktorý učia, je veľmi silná. Na otázku, či je predmet, kde sa žiakovi vyslovene nedarí a na inom predmete je dobrým žiakom, až 68 % žiakov odpovedalo „áno“. Väčšinou to zdôvodňovali tým, že sa im nedarí komunikovať s daným učiteľom („ Učiteľka ma nemá rada. “, „ Nebaví ma to, sú to asi najnudnejšie a najhoršie predmety na svete. “, „ Učí úplne inak ako sa ja učím, niekedy sa mi zdá, že nevie, o čom rozpráva. “, „ Nerozumiem tomu, lebo učiteľka to vysvetľuje dosť komplikovane, občas prísne až nespravodlivo hodnotí. “

Nie všetky výpovede žiakov sú objektívne, no takisto nemusí byť objektívna ani každá výpoveď učiteľa.

Motivovať žiakov, zaujať ich aj zdanlivo nudným učivom je umenie. Ak to učiteľ nezvláda, žiak sa stráca v poznatkoch, ktoré nemá efektívne osvojené, prestáva pracovať systematicky a môže sa začať predmetu vyhýbať.

Zisťovali sme preto aj to, čo žiakov najviac motivuje k učeniu. Okrem toho sme chceli overiť druhú hypotézu, že žiakov motivuje k učeniu predovšetkým strach zo zlých známok. Pozitívne je, že väčšinu opýtaných žiakov motivuje k učeniu túžba po vzdelaní. Strach zo zlých známok je z ponúknutých možností až na treťom mieste, túto príčinu uviedlo 15 % žiakov. Ostatné hodnoty uvádzame v tabuľke č. 2.

Tabuľka 2: Motivácia žiakov k učeniu

Čo Ťa motivuje k učeniu?	%
túžba po vzdelaní (chcem niečo dosiahnuť)	61
bojím sa, že sklamem rodičov	25
strach zo zlých známok	15
nič	13
sľúbené odmeny	7
iné, uved'	7

Výsledok je pozitívny azda aj z toho dôvodu, že väčšina opýtaných žiakov navštevuje štátne a cirkevné gymnázium. Žiaci súkromného gymnázia a strednej odbornej školy väčšinou odpovedali, že ich k učeniu nemotivuje nič, alebo sú to sľúbené odmeny.

V ďalšej časti sme žiakom ponúkli výber situácií v škole, z ktorých mali vybrať najviac päť z tých, keď pociťujú strach v škole najviac. Zaujímavé je, že väčšina žiakov označila situáciu, keď učiteľ dlho váha, koho by vyvolal odpovedať, za tú, počas ktorej pociťujú strach v škole najviac. Potvrďuje to domnienku, že učiteľ má a môže mať veľký vplyv na to, či sa žiak bude alebo nebude v škole báť.

Štyridsaťpäť percent žiakov pociťuje strach vtedy, keď sa na hodinu nepripravili. Dokazuje to, že strach žiakov v škole nezáleží len od samotného učiteľa, ale aj od práce žiaka. Učiteľ by však nemal nepripravenosť žiaka automaticky spájať s tým, že je „lajdák.“ Mal by skúmať príčiny jeho nepripravenosti, veľakrát sú za ňou hlbšie dôvody.

Približne tretina žiakov má strach vtedy, keď učiteľ zle vysvetľuje učivo a žiak mu nerozumie. Súvisí to s tým, čomu sme sa už venovali vyššie, že motivovať žiakov, pútavo a pritom jasne im podať učivo je náročná úloha.

Takisto asi tretina žiakov pociťuje strach pri samotnej odpovedi. Nie každý žiak či človek je schopný podať dobrý výkon, ak musí stáť či prezentovať sa pred ostatnými. Je na učiteľovi, aby vytvoril žiakovi pri odpovedi také podmienky, aby strach z vystúpenia pred kolektívom nepociťoval, aby sa žiak naučil prezentovať osvojené vedomosti, vyjadriť vlastné postrehy či názory a aj ich vedieť obhájiť.

Dvadsaťdeväť percent žiakov sa bojí, keď je učiteľ príliš prísny, náročný. V súvislosti s tým sme už spomenuli, že budovanie prirodzenej autority je náročným a dlhodobým procesom. Niektorí učitelia sú prísni a nároční málo, aby mali so žiakmi dobré až priateľské vzťahy, iní sú zas nároční príliš, aby si vybudovali rešpekt a aby vzbudili u žiakov strach.

Ostatné hodnoty sú uvedené v tabuľke č. 3.

Tabuľka 3: Situácie, v ktorých žiaci v škole pociťujú strach

V ktorých situáciách v škole pociťuješ napätie alebo strach? (Označ maximálne 5 situácií.)	%
keď učiteľ dlho váha, koho by vyvolal odpovedať	75
keď som sa na hodinu nepripravil/a	45
keď učiteľ zle vysvetľuje učivo a ja mu nerozumiem	32
pri samotnej odpovedi	30
keď je učiteľ príliš prísny, náročný	29
keď je učiteľ nervózny alebo má zlú náladu	28
keď mám pocit, že som bol/a nespravodlivo ohodnotený/á	26
keď neviem, čo učiteľ odo mňa očakáva	26
keď nás učiteľ straší písomkou alebo skúšaním	23

keď ma učiteľ kritizuje	22
keď ma učiteľ zosmiešňuje	22
keď sa sám/sama cítim vyčerpaný/á	18
keď mi učiteľ nedáva priestor, aby som ukázal/a, čo vo mne je	17
keď sa mi spolužiaci vysmieávajú	13

ZÁVER

Zdravie detí, psychická pohoda, ale aj dobré výkony žiakov by mali byť prvoradá. Byť láskavým človekom, láskavým učiteľom, ale zároveň si udržiavať zdravú disciplínu v triede, motivovať žiakov, aby na sebe pracovali, nie je v dnešnej dobe vôbec jednoduché. Mnohí žiaci prestávajú vidieť hranice, napríklad medzi slušnosťou a drzosťou, vzťah k autoritám sa mení. Často reagujú na požiadavky učiteľa neprimerane a, čo je zarážajúce, doma majú mnohí pri takomto konaní podporu rodičov. Iný žiak môže mať, naopak, ťažkú rodinnú situáciu, spôsobenú napríklad agresivitou či alkoholizmom rodiča, rodičov. Nemôžeme však všetkých hodnotiť rovnako, radi by sme zdôraznili individuálny prístup učiteľa k žiakovi. Pritom je nutné si všimnúť každého jednotlivca. Ak sa učiteľovi zdá, že väčšina jeho žiakov strach nepociťuje, dokonca je až drzá, a nevšimne si jedného žiaka, ktorý strach, alebo iné problémy má, následky môžu byť nepríjemné. Komunikácia by nemala zlyhávať hlavne v trojuholníku učiteľ, žiak a jeho rodič. Ako sme v úvode spomenuli, rodina, z ktorej žiak pochádza, môže učiteľovi veľa napovedať.

Ak však učiteľ hodnotí žiakov a ich prácu, nemal by zabúdať hodnotiť ani tú vlastnú. Sebareflexia by učiteľom nemala chýbať. Mladší učitelia môžu vidieť, že ich kvalitná práca si vyžaduje prax a starší by nemali zabúdať na to, že to, čo platilo pred pár rokmi, už neplatí dnes. Doba sa rýchlo mení a s ňou aj žiaci, ich rodinné prostredie, záujmy, preferencie aj správanie.

V predvýskume sa potvrdilo, že zameranie na vzťah učiteľa a žiaka je pri skúmaní strachu u žiakov v škole opodstatnené. Situáciu, keď učiteľ dlho váha, koho by vyvolal odpovedať, označilo 75 % žiakov za tú, keď pociťujú v škole strach. Približne tretina žiakov uviedla, že je to vtedy, keď učiteľ zle vysvetľuje učivo a žiak mu nerozumie. Môžeme preto konštatovať, že hypotéza, že strach žiakov v škole viac ovplyvňuje osobnosť učiteľa, sa potvrdila. Musíme si však všimnúť aj to, že 45 % žiakov ako príčinu strachu v škole uviedlo vlastnú nepripravenosť. Z toho dôvodu sa domnievame, že strach žiakov v škole, napríklad pred možnou odpoveďou, nemusí prameniť len z postoja učiteľa k skúšaniam či vysvetľovaniu učiva.

Druhá hypotéza sa nepotvrdila. Žiakov najviac motivuje k učeniu túžba po vzdelaní a to, že chcú niečo dosiahnuť. Pozitívne je, že žiaci si ešte stále uvedomujú, že dosiahnutie niečoho sa spája so vzdelaním. To, že sa neboja zlých známok, je azda aj zásluhou učiteľov. Radi by sme pripomenuli, že 34 % opýtaných

žiacov sa bojí reakcie rodičov na zlú známku. V tomto počte sa môže ukrývať žiak, u ktorého tým môže vzniknúť strach zo zlých známok a zo školy vôbec.

Tretia hypotéza sa potvrdila – vyššiu mieru strachu v škole vykazovali žiaci gymnázií. Prejavilo sa to pri odpovediach, čo ich motivuje k učeniu, keď žiakov stredných odborných škôl buď nemotivovalo k učeniu nič, alebo to boli sľúbené odmeny. Takisto pri označení situácií, v ktorých pociťujú v škole strach, buď neodpovedali nič, alebo dopisovali odpoveď „nič.“ To nás okrem iného inšpirovalo k zmenám otázok a odpovedí v dotazníku, v ktorom budeme naďalej skúmať pedagogénne príčiny strachu u žiakov v škole.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BAILLY, D.: *La peur de la séparation: de l'enfance à l'âge adulte*. Paris : O. Jacob, 2005.
- BINDAS, I., USTOHALOVÁ, T.: Osobnosť učiteľa a miera prežívanej úzkosti u žiakov. In: *Pedagogické rozhľady*, roč. 3, 1994/95, č. 1, s. 7.
- BOKROSOVA, K.: Pomôže škola prekonať strach dieťaťa? In: *Naša škola*, roč. 5, 2001/2002, č. 2, s. 36-39.
- GOGOVIČ, A.: Problematika strachu z hľadiska sociálnej roly učiteľa. In: *Cesty demokracie vo výchove a vzdelávaní*, 1998, s. 158-160.
- HALL, C.S., LINDZEY, G.: *Psychológia osobnosti*. Bratislava : SPN, 2002.
- KONDÁŠ, O.: *Tréma- strach zo skúšky*. Bratislava : SPN, 1979.
- KROWATCHEK, D.: *Do školy beze strachu*. Brno : Computer Press, 2007.
- MERTIN, V.: Když má dítě strach ze zkoušení. In: *Rodina a škola*, roč. 52, 2005, č. 2, s. 4-5.
- MICHALČÁKOVÁ, R.: *Strachy v období rané adolescence*. Brno : Barrister Principal, 2007.
- RILLAER, J., V.: *Les illusions de la psychanalyse*. Sprimont : Pierre Mardaga, 1980.
- VYMĚTAL, J.: *Úzkost a strach u dětí*. Praha : Portál, 2004.

SUMMARY

The contribution deals with the theme of fear, its formation and it pays attention to fear of students too. The contribution is also carrying out results of the field research of the pedagogical causes of fear of pupils in school. We are also discovering the situations which are mostly causing a fear of pupils in school. We are predominately aimed at the relationship between a teacher and a pupil because this relationship affects fear of pupils in surroundings of schools the most.